

Ditte Shamshiri-Petersen

Engangs- og flergangsskiftere: to typer partiskiftere

I dag er det mere end hver tredje vælger, der skifter parti fra et folketingsvalg til det næste. Store dele af litteraturen peger på, at disse skiftere typisk er at finde blandt de vælgere, der er mindre engagerede i politik, har færre politiske kompetencer og i stedet vælger lidt tilfældigt blandt partierne. Det er imidlertid fejlagtigt at betragte partiskifterne som en homogen gruppe. En analyse af Valgundersøgelsens paneldata fra perioden 1998-2005 viser, at der er forskel på de skiftere, der blot lejlighedsvis skifter parti, og så dem, der skifter flere gange i træk. Hvor flere partiskift ganske rigtigt er forbundet med mindre engagement og kompetencer samt med en form for afmagt i forhold til det politiske, så er dette ikke tilfældet for dem, der foretager et enkelt skift.

Partiskiftere har altid været en særlig interessant vælgergruppe. Ikke mindst grundet den simple årsag, at det langt hen ad vejen er dem, der afgør, hvor det politiske flertal skal ligge. Interessen bliver imidlertid ikke mindre af, at gruppen også er vokset støt over tid. I 1990 var det 20 pct. af vælgerne, der skiftede parti, og frem til 2011 lå andelen nogenlunde stabilt omkring de 30 pct. for at ramme 33 pct. ved 2011-valget (Stubager, Hansen og Goul Andersen, 2013: 28; se også Shamshiri-Petersen, 2010: 8). I 2015 fik den et væsentligt nøk opad (Hansen og Stubager, 2017; se også Shamshiri-Petersen, 2017): Her var det 41 pct. af vælgerne, der fandt sig et nyt parti, hvilket bringer Danmark tæt på de øvrige skandinaviske lande, hvor det typisk er mellem 30 og 40 pct. af vælgere, der skifter (Holmberg og Oscarsson, 2004: 93; Oscarsson og Holmberg, 2008: 25; Aardal, 1999: 34-35, 2003: 34, 2011: 23).

Men hvem er disse partiskiftere, og hvorfor skifter de? Litteraturen bærer præg af to modstridende perspektiver (se Boyd, 1986), hvoraf det mest udbredte er, at partiskifterne hører til i segmentet af de mindst politisk engagerede og kompetente vælgere (jf. Boyd, 1986; Shaw, 2008; van der Meer et al., 2015). De har ikke klare politiske præferencer, deres indblik i den politiske substans er ofte begrænset – enten fordi de ikke formår at sætte sig ind i det, eller fordi de ikke har interessen – og de er generelt mindre politisk aktive (se også Kelley, 1983; Zaller, 2004; Hansen, Slothuus og de Vreese, 2007; Mayer, 2008). De er i tvivl om, hvor krydset skal sættes, og beslutter sig derfor først sent, hvilket gør dem til lette ofre for partiernes strategiske kommunikation. Fremfor politiske

holdninger er det valgkampsbegivenheder eller rene og skære tilfældigheder, der afgør, hvor krydset bliver sat (jf. Campbell et al., 1960, se også McAllister, 2002). Inden for dette perspektiv hersker således den klassiske bekymring for, at det er de mest ligeglade vælgere, der afgør valgene (Daudt, 1961).

I det andet perspektiv tolkes partiskift ikke som ligegyldighed men nærmere som frisatte vælgeres stillingstagen (jf. Rose og McAllister, 1986). Det begrundes med, at de fleste vælgere i dag faktisk besidder tilstrækkelige politiske kompetencer (Dalton, 1984, 2000, 2007). Det begrundes yderligere med en sammenhæng mellem politikpræferencer og partiskift (jf. Key, 1966; Natchez og Bupp, 1968; RePass, 1971; Kirpatrick og Jones, 1974) samt at langt de fleste skift sker mellem partier med et vist ideologisk overlap (van der Meer et al, 2015: 109-110). Begge dele ses som tegn på, at der er i mange tilfælde er tale om velovervejede og velorienterede vælgere, der er bevidste om egne politikpræferencer og om forskellene på de politiske partier. Ikke mindst i en omskiftelig politisk virkelighed, hvor partierne med mellemrum ændrer standpunkt, kunne man ligefrem argumentere for, at det i højere grad er udtryk for omtanke, at man en gang imellem ændrer sin partipræference, end at man aldrig gør det (Shamshiri-Petersen, 2011, se også 2010).

Det spørgsmål, der naturligt rejser sig, er, hvorfor litteraturen ikke er enig. En god del af svaret ligger givetvis i, at gruppen af partiskifttere er mere mangfoldig end antaget. Typisk er partiskifterne blevet betragtet og analyseret som en homogen gruppe med ensartede karakteristika og forklaringer på deres skift. Kun sjældent har partiskiftlitteraturen forsøgt sig med opdelinger, der kunne kaste lys over de tvetydige konklusioner. I nyere analyser af danske partiskifttere er der ganske vist blevet skelnet mellem de vælgere, der skifter mellem partier, der tilhører samme politiske blok, og så dem, der skifter mellem blokkene (Shamshiri-Petersen, 2017; Shamshiri-Petersen og Clement, 2016) ud fra forventningen om, at navnlig blokskifterne er mindre engagerede og oplyste. Her er konklusionerne dog langt fra entydige. Forskellene blandt dem, der skifter henholdsvis inden for og mellem blokkene er minimale – og de to grupper adskiller sig ikke væsentligt fra de stabile vælgere. Man kan da også anfægte den bagvedliggende antagelse om, at afstanden mellem partier mellem blokkene altid er større end afstanden mellem partier inden for samme blok: Et skift fra eksempelvis Dansk Folkeparti til Liberal Alliance synes alt andet lige at være et større spring end eksempelvis et skift fra Socialdemokraterne til Dansk Folkeparti. Ideelt set må en vurdering af skiftets karakter således ses i lyset af, hvilken politisk dimension vælgeren orienterer sig efter, og hvilke emner vedkommende finder vigtige.

Det er imidlertid relevant at undersøge andre former for opdelinger, der måske kan indfange, at nogle partiskift er resultat af en politisk ligegyldighed og deraf uvidenhed, hvor andre er resultatet af indgående viden og interesse. Her kan *antallet* af partiskift være en indikator. Det synes oplagt, at der er forskel på de vælgere, der konsekvent skifter fra valg til valg, og så dem, der lejlighedsvis finder anledning til at stemme på et andet parti. Med henvisning til litteraturen vil antagelsen da være, at de vælgere, der skifter flere gange i træk, i højere grad gør det på baggrund af ligegyldighed og uvidenhed, mens dem der blot skifter en enkelt gang i højere grad gør det på baggrund af refleksion og aktiv stillingstagen. Måske endda i endnu højere grad end de stabile vælgere.

Denne artikel har således til hensigt at undersøge, om der er forskel på de vælgere, der skifter parti ved flere valg i træk, og dem, der kun skifter en enkelt gang. Er der noget, der tyder på, at flergangsskifterne er mindre politisk engagerede og oplyste og dermed har dårligere forudsætninger for at sætte deres kryds, og synes engangsskifternes kryds omvendt at være sat med større omtanke?

Det er ligeledes hensigten at undersøge, i hvilken udstrækning de to typer skiftere hver især adskiller sig fra de stabile vælgere. Er det både engangs- og flergangsskiftere, der er mindre engagerede, kompetente og velovervejede end de stabile vælgere, eller er der noget, der indikerer, at engangsskifterne ligefrem er mere engagerede? Begge dele undersøges dels ved at sammenligne engangs- og flergangsskiftere med hinanden, dels ved at sammenligne dem med de stabile vælgere.

Data og metode

Undersøgelsens empiriske grundlag er et panel bestående af 772 respondenter, der har deltaget i valgundersøgelsen under Det Danske Valgprojekt i både 2001 og 2005 (se supplerende materiale for mere udførlig beskrivelse af panelundersøgelsen). I panelet findes der oplysninger om respondenternes partivalg i 1998, 2001 og 2005. Dermed fremgår det også, om de har været stabile igennem alle tre valg, har skiftet parti én gang, eller om de har skiftet begge gange i perioden 1998-2005.¹ I 2001 og 2005 stammer oplysningen om partivalg fra interviews umiddelbart efter valget, hvorimod det i 1998 er baseret på, hvad respondenterne i 2001-undersøgelsen husker at have stemt ved valget tre år tidligere. Det kan principielt betyde en underdrivelse af omskifteligheden, da respondenterne kan være tilbøjelige til at angive samme parti som det, de stemte på i 2001. Tidligere undersøgelser tyder dog på, at problemet er begrænset (se Hansen, Slothuus og de Vreese, 2007: 85; Shamshiri-Petersen, 2010: 8).

Partiskift defineres her som egentlige skift fra et parti til et andet fra 1998 til 2001 og/eller fra 2001 til 2005. Det betyder, at de såkaldte sofavælgere og de, der stemte blankt, holdes ude af analysen. Heller ikke de unge i panelet, der ikke var stemmeberettigede i 1998, er medtaget. Dermed er det 658 ud af panelets i alt 772 respondenter, der analyseres på. For overblikkets skyld viser tabel 1 andelen af henholdsvis stabile, engangsskiftere og flergangsskiftere i perioden 1998-2005.

Tabel 1: Frekvensfordeling, partiskift 1998-2005. Pct.

	Pct.	N
Stabil alle tre valg	60	394
Skiftet én gang	26	174
Skiftet 1998-2001	15	99
Skiftet 2001-2005	11	75
Skiftet to gange i træk	14	90
I alt	100	658

Både her og i de følgende analyser er data vægtet efter respondenternes partivalg i 2001. Som det kan aflæses, er der i panelet 60 pct., der har stemt på samme parti i 1998, 2001 og 2005. 26 pct. har skiftet parti en enkelt gang i perioden: 11 pct. har skiftet fra 1998 til 2001 og 15 pct. har skiftet fra 2001 til 2005. I de følgende analyser behandles disse dog under ét. Omtrent halvt så mange, nemlig 14 pct., har skiftet parti i både 2001 og 2005.

For at undersøge om flergangsskifterne er mindre politisk engagerede og deraf mindre politisk kompetente, skelnes der mellem to dimensioner af politisk lige gyldighed: Den første dimension vedrører respondenternes konkrete politiske interesse og kompetencer og måles via deres egen tilkendegivelse af interesse i politik, hvor meget de diskuterer politik med andre igennem valgkampen, hvor meget de følger med i nyheder på TV og via avis og slutteligt deres faktuelle viden om politik. Den anden dimension vedrører mere abstrakt deres tiltro til det politiske system. Dette indfanges via mål på deres tillid til politikerne, om de synes, at det er svært at tage stilling til politik, om de har stemt med begejstring eller ej, og om de oplever, det gør en forskel, hvem der har regeringsmagten. Om engangsskifterne i højere grad foretager velovervejede og oplyste valg, kan teoretisk udledes af de foregående spørgsmål men søges også tentativt indfanget ved hjælp af spørgsmål om, hvorvidt respondenterne i

overvejende grad har stemt ud fra holdninger eller partiledere, beslutningstidspunkt samt om der er skiftet mellem de politiske blokke eller ej.

Den følgende analyse består af to trin. På det første trin ses der på de bivariate forhold mellem partiskift og de ovennævnte variable. Dette for mere deskriptivt at se, hvordan andelen af henholdsvis stabile, engangs- og flergangsskiftere fordeler sig på tværs af forskellige mål på engagement, kompetencer og omtanke. Med henblik på at sammenligne grupperne med hinanden og for at kontrollere eventuelle forskelle på dem, foretages der på det næste trin regressionsanalyser.

Engangs- og flergangsskiftere: en kort karakteristik

For at få et indblik i, hvem engangs- og flergangsskifterne er, og om de adskiller sig fra de stabile vælgere, indledes der med en analyse af de tre grupper opdelt efter de klassiske baggrundsvariable, køn, alder og uddannelse (tabel 2). Forventningerne hertil er imidlertid ikke klare. Nogle empiriske studier af danske vælgere har indikeret, at der ikke er den store forskel på mænds og kvinders tilbøjelighed til at skifte parti (Hansen, Slothuus og de Vreese, 2007; Andersen, 2008; Shamshiri-Petersen og Clement, 2016), mens andre peger på, at unge kvinder lidt oftere end andre grupper er i tvivl om, hvor krydset skal sættes, og dermed også er mere tilbøjelige til at skifte parti (Hansen, 2014: 377-379). Af den grund er det interessant at se, om der forekommer forskel, når der opdeles på engangs- og flergangsskift. Det samme gælder alder. Litteraturen fremhæver, at da partivalget er noget, der stabiliseres med alderen i takt med, at de politiske præferencer og holdninger grundfæstes (fx Campbell et al., 1960; Converse, 1962, 1964; Jennings, 1989), er de yngste vælgere som oftest de mest omskiftelige. Dette bekræftes også af tidligere empiriske undersøgelser af danske partiskiftere (Hansen, Slothuus og de Vreese, 2007; Andersen 2008; Shamshiri-Petersen og Clement, 2016; Shamshiri-Petersen, 2017), men igen er det relevant at få belyst karakteren af de unges omskiftelighed.

Heller ikke i relation til uddannelse er forventningen entydig. Ud fra det dominerende perspektiv i litteraturen, hvor partiskift er forbundet med uvidenhed og manglende interesse, vil man forvente, at der vil være flest skiftere blandt dem med kort eller ingen uddannelse. Omvendt vil man med øje for det positive perspektiv, hvor et skift i lige så høj grad er udtryk for indsigt og overvejelser, kunne forvente, at dette kommer an på, om vi kigger på engangs- og flergangsskiftere: Det er nærliggende at antage, at kun flergangsskifterne vil være overrepræsenterede blandt dem uden erhvervsuddannelse. Engangsskifterne derimod kunne man forvente at finde blandt dem med længerevarende uddannelse. Dette kunne måske også være forklaringen på, at empiriske stu-

dier giver indikationer på, at omskifteligheden faktisk er tilbøjelig til at stige med uddannelsesniveaet (Holmberg og Oscarsson, 2004; Hansen, Slothuus og de Vreese, 2007; Shamshiri-Petersen, og Clement, 2016; Shamshiri-Petersen, 2017).

Tabel 2: Andelen af stabile, engangs- og flergangsskiftere 1998-2005, opdelt efter køn, alder og uddannelse. Pct.

	Stabil	Engangs-skift	Flergangs-skift	I alt	N
Køn					
Kvinder	59	28	13	100	284
Mænd	61	25	15	100	374
Alder					
24-34	48**	37*	15	100	58
35-44	58	24	18	100	133
45-54	48****	36***	16	100	154
55-64	68**	21	11	100	140
65+	68***	21**	11	100	171
Uddannelse					
Grundskole eller studentereks.	63	26	11	100	103
Erhvervsfaglig	58	28	14	100	291
Kort el. mellemlang videregående	60	27	13	100	176
Lang videregående	61	23	16	100	87
Alle vælgere	60	26	14	100	656-658

Noter: Alle variable er fra 2005-panelbølgen.

Da kun de, der har stemt ved alle tre valg, er medtaget, er de yngste i analysen 24 år. Respondenter med studentereksamen som højeste fuldførte uddannelse er i dette tilfælde lagt sammen med dem, der kun har grundskole (inkl. realeksamen og 10. klasse), da de blot udgøres af ti respondenter, hvoraf de seks har stemt på samme parti ved alle tre valg, og fire har skiftet én gang. Fordelingen i kategorien ændres ikke, hvis de udelades.

Alle kategorier er omkodet til dummyvariable og dernæst testet i forhold til resten af kategorierne * $p < 0,1$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; **** $p < 0,001$.

Af tabellen fremgår det, at der er meget få signifikante forskelle. Der er ingen forskel på mænd og kvinders tilbøjelighed til at skifte parti, hverken én eller flere gange i træk, og der er heller forskel ikke på tværs af uddannelse.

Til gengæld er der forskel, når vi ser på alder. Som man kunne vente, er de yngste signifikant mindre stabile end de øvrige vælgere, og de ældste signifikant mere stabile. Således er andelen af engangsskiftere 37 pct. blandt respondenterne under 35 år mod 21 pct. blandt dem over 65 år. Men der er væsentlige tilføjelser. Det viser sig dels, at de 45-54-årige er lige så tilbøjelige til at skifte som de yngste, dels at denne tilbøjelighed i begge tilfælde altså kun gælder engangsskift. Mens andelen af engangsskiftere varierer signifikant på tværs af alderskategorierne, er dette således ikke tilfældet når det gælder flergangsskift.

Politisk engagement og kompetencer

Når det gælder det politiske engagement, fremkommer der imidlertid flere forskelle. Vælgernes engagement i politik er blevet tillagt stor betydning, når det gælder politisk deltagelse og adfærd. Som nævnt er det et typisk fund lige siden 1950'erne, at det er de mindst politisk engagerede og vidende, der er mest tilbøjelige til at skifte rundt mellem partierne, men spørgsmålet er, om dette holder stik både for dem, der foretager et enkelt skift, og dem, der skifter hyppigt. Hvor interesserede vælgerne er, hvor meget de diskuterer politik, samt hvor meget de følger med i nyhederne (begge dele i løbet af 2005-valgkampen), anvendes her som indikatorer på deres engagement i politik. Sidstnævnte er også en indikator på deres viden, men her suppleres der med det faktiske vidensniveau igennem seks faktuelle spørgsmål om politik.

Følges det mest udbredte perspektiv i litteraturen, vil man forvente, at partiskifterne er mindre engagerede og vidende end de stabile vælgere. Med henvisning til det mere positive perspektiv kunne man dog forvente, at dette først og fremmest gælder flergangsskifterne. Og som det fremgår af tabel 3, synes det netop at være tilfældet.

Som det kan aflæses, er der signifikant færre flergangsskiftere blandt dem, der er meget interesserede i politik, og signifikant flere blandt dem, der kun er noget interesserede. Andelen af flergangsskiftere er henholdsvis 9 pct. og 16 pct. Tilsvarende er flergangsskifterne overrepræsenterede blandt de mindst vidende og blandt dem med højt nyhedsforbrug i sammenligning med de øvrige vælgere. Engangsskifterne skiller sig til gengæld ikke ud. Kun på, hvor meget de har diskuteret politik i løbet af 2005-valgkampen, hvor de faktisk har været mere aktive end de stabile vælgere. Her udgør engangsskifterne 31 pct. mod en gennemsnitlig andel på 26 pct.

Table 3: Andelen af stabile, engangs- og flergangsskiftere 1998-2005 opdelt efter interesse, viden, nyhedsforbrug og diskussion. Pct.

	Stabil	Engangs- skift	Flergangs- skift	I alt	N
Politisk interesseret					
Meget	63	28	9**	100	165
Noget	58	26	16**	100	342
Lidt eller slet ikke	61	26	13	100	151
Politisk viden					
Stor	67**	25	8***	100	210
Middel	59	27	14	100	331
Lille	50**	28	22***	100	101
Nyhedsforbrug					
Stort	62	26	12*	100	382
Middel	57	27	16	100	230
Lille	59	22	19	100	46
Diskuteret politik i valgkampen					
Meget	56*	31**	13	100	249
Noget	60	22	18*	100	155
Lidt eller slet ikke	64	24	12	100	254
Alle vælgere	60	26	14	100	642-658

Noter: Alle variable er fra 2005-panelbølgen.

Nyhedsforbrug er et gennemsnit af, hvor mange dage om ugen respondenterne henholdsvis ser nyheder på TV samt læser avis (to dage om ugen eller mindre = lavt, tre-fire dage om ugen = middel, fem dage om ugen eller mere = højt). Politisk viden er ligeledes et sammensat mål baseret på respondentens korrekte besvarelser på seks vidensspørgsmål (0 = lav, 2-3 = middel, 4-6 = højt).

Alle kategorier er omkodet til dummyvariable og dernæst testet ift. resten af kategorierne.

* p < 0,1; ** p < 0,05; *** p < 0,01; **** p < 0,001.

Mistillid og afmagt

Ovenstående giver umiddelbart støtte til, at ét partiskift ikke nødvendigvis er forbundet med lavt politisk engagement eller viden, men at flere skift med større sandsynlighed er det: Hvor de vælgere, der har skiftet parti en enkelt gang fra 1998 til 2005, ikke er overrepræsenterede blandt de mindst politisk engagerede eller vidende, er de, der har skiftet ved begge valg det til gengæld.

Men hvordan ser det ud, når vi ser på en anden dimension af vælgernes politiske engagement, nemlig på en mere generel følelse af mistillid og afmagt i forhold til det politiske system? Den politiske tillid er faldet betydeligt de seneste år (Goul Andersen, 2016; Andersen, 2017) og det synes dermed oplagt at undersøge, dels om mistillid har sin sammenhæng med partiskift, dels om det tegner sig forskelligt for henholdsvis engangs- og flergangsskiftere. Data kan ganske vist ikke gøre os klogere på den nuværende situation men kan alligevel give en indikation på, om mistillid og afmagt er mere udbredt blandt dem, der skifter parti. Som mål herpå anvendes dels respondenternes tillid til politikerne, dels om de føler, at politik er indviklet, om det gør en forskel, hvem der har regeringsmagten, samt om de stemmer med begejstring. Hvor det første mål kan afsløre en vis utilfredshed eller kritisk indstilling over for politikerne, der kan have flere årsager, afslører navnlig de to sidste i højere grad en vis afmagt. Tabel 4 viser, hvordan det fordeler sig på henholdsvis stabile, engangs- og flergangsskiftere.

Det fremgår, at også her er der store forskelle mellem engangs- og flergangsskifterne. Som det kan aflæses, udgør flergangsskifterne 12 pct. af dem med meget eller ret stor tillid til politikerne, og hele 20 pct. af dem, der har ret lille eller meget lille tillid. Tilsvarende udgør de 20 pct. af dem, der erklærer sig uenig i, at det ikke er svært at tage stilling til politik – mod en gennemsnitlig andel på 14 pct. Når det gælder spørgsmålene, der handler om betydningen af deres stemme, er flergangsskifterne også noget mere modløse. De er tydeligt overrepræsenterede blandt dem, der stemte enten med blandede følelser eller ligefrem måtte vælge mellem to onder ved 2005-valget. Her udgør flergangsskifterne 19 pct. Dette er endnu mere markant på spørgsmålet, om det gør en forskel, hvem der har regeringsmagten. Her udgør flergangsskifterne hele 29 pct. af dem, der mener, at det ikke betyder noget, hvem der har magten. Sammen med de øvrige mål afslører det en vis grad af afmagt hos denne gruppe. Tilsvarende ses ikke blandt engangsskifterne. Engangsskifterne er ganske vist ikke lige så begejstrede over deres stemmeafgivelse som de stabile – de er overrepræsenterede blandt dem der stemte enten med blandede følelser eller ligefrem måtte vælge mellem to onder – men de er hverken mindre tillidsfulde, de har ikke sværere ved at tage stilling til politik, og de føler, at deres stemme nytter. Deres blandede følelser i forbindelse med stemmeafgivelsen har dermed ikke på samme måde rod i en afmagtsfølelse.

Tabel 4: Andelen af stabile, engangs- og flergangsskiftere 1998-2005, opdelt efter politisk tillid, selvtilid, begejstring i forbindelse med stemmeafgivning samt oplevelsen af, at regeringsmagten gør en forskel. Pct.

	Stabil	Engangs- skift	Flergangs- skift	I alt	N
Tillid til danske politikere					
Meget stor eller ret stor tillid	61	27	12**	100	481
Meget lille eller ret lille tillid	54	26	20**	100	169
Ikke svært at tage stilling					
Helt eller nærmest enig	63**	26	11**	100	393
Hverken/eller	61	24	15	100	107
Helt eller nærmest uenig	51**	29	20***	100	152
Stemte med...					
begejstring	75****	18**	7**	100	88
tilfredshed	63*	25	12*	100	312
blandede følelser/måtte vælge mellem to onder	50****	31**	19***	100	256
Regeringsmagten					
1. Det gør en stor forskel	67*	26	7***	100	177
2.	60	27	13	100	226
3.	56	25	19*	100	158
4.	49	35	16	100	63
5. Det betyder ikke noget	50	21	29**	100	24
Alle vælgere	60	26	14	100	648-656

Noter: Alle variable er fra 2005-panelbølgen.

Alle kategorier er omkodet til dummyvariable og dernæst testet ift. resten af kategorierne

*p<0,1 **p<0,05 *** p<0,01 ****p<0,001.

Valg med omtanke

Om der er forskel på, om engangs- og flergangsskifterne sætter deres kryds med omtanke eller ej, lader sig vanskeligt belyse. Man kan kun gisne om, hvordan den kognitive proces forud for beslutningen er foregået. Alligevel er der i data enkelte mål, som, om ikke andet, kan give et fingerpeg i den retning.

Det første mål drejer sig om, hvad respondenterne efter eget udsagn lægger til grund for deres partivalg. I data skal respondenterne placere sig på en skala fra 1 til 5, hvor 1 angiver, at de næsten udelukkende stemmer efter holdninger,

og 5 næsten udelukkende efter partiledere. I det omfang vi stoler på deres ærlighed og selvindsigt, ville man umiddelbart vente, at flergangsskifternes valg er mere motiveret af partiledere end engangsskifternes. Dette ud fra en antagelse om, at de vælgere, der er mindst engageret i politik og har sværest ved at forstå politik også vil være mere tilbøjelige til at benytte partilederne som en kognitiv genvej (fx Lau og Redlawsk, 2001). Dog kunne man også argumentere for, at den mere reflekterede vælger ville være klar over, at begge dele har betydning.

Det andet mål drejer sig om beslutningstidspunkt. Det er helt oplagt, at der er en sammenhæng mellem partiskift og beslutningstidspunkt, hvor skifterne beslutter sig senere end de vælgere, der stabilt stemmer på samme parti. Der kan imidlertid være forskellige årsager til, at de beslutter sig sent. Med afsæt i det negative perspektiv på partiskifterne ville man pege på, at den politiske ligegyldighed gør, at beslutningen udsættes til allersidste øjeblik, hvorved der større sandsynlighed for, at pludselige indskydelser bliver afgørende (se også Hansen, 2014: 373). Men med afsæt i det positive perspektiv ville man pege på, at det sene beslutningstidspunkt lige så vel kan være udtryk for nøje overvejelser, enten fordi de vil have så mange af valgkampens begivenheder som muligt med, før de beslutter sig (jf. McAllister, 2002), eller fordi det at skifte parti ikke altid er en let beslutning. På den baggrund kunne man vente, at billedet vil se lidt forskelligt ud for engangs- og flergangsskifterne. Antagelsen er, at flergangsskifternes sene beslutningstidspunkt i højere grad end engangsskifternes kan forklares med ligegyldighed, hvorfor de vil være i hvert fald en smule overrepræsenterede blandt de vælgere, der beslutter sig til allersidst.

Som det fremgår af tabel 5, bekræftes ovenstående antagelser dog ikke overbevisende. Ikke overraskende tilkendegiver langt de fleste respondenter, at de mest stemmer efter holdninger (1+2) og kun ganske få, at partilederne har betydning (4+5). Men hvor andelen af flergangsskifterne ikke skiller sig signifikant ud, er engangsskifterne en smule underrepræsenterede blandt dem, der næsten udelukkende vælger efter holdning. Omvendt er de også underrepræsenterede blandt dem, der i overvejende grad stemmer efter partiledere, men dette er ikke signifikant. Heller ikke når vi ser på beslutningstidspunkt, er der den store forskel på engangs- og flergangsskifterne. Men den der er, er i højere grad i overensstemmelse med det forventede. Begge er overrepræsenterede blandt dem, der først beslutter sig i de sidste dage før valget – om end der, når vi procenturer modsat, er lidt flere flergangsskiftere end engangsskiftere, der beslutter sig i de sidste dage op til valget.

Et sidste mål er engangs- og flergangsskifternes tilbøjelighed til at skifte henholdsvis inden for eller mellem blokkene. Som nævnt betragtes det i litteraturen som udtryk for en vis grad af refleksion, når der skiftes inden for

Tabel 5: Andelen af stabile, engangs- og flergangsskiftere 1998-2005, opdelt efter motivation for at stemme, samt beslutningstidspunkt. Pct.

	Stabil	Engangs- skift	Flergangs- skift	I alt	N
Holdninger vs. partiledere					
1. Holdninger	65**	23**	12	100	313
2.	59	27	14	100	163
3.	50***	36***	14	100	137
4.	48	28	24	100	20
5. Partiledere	75	19	6	100	16
Beslutningstidspunkt					
Før valgkampen	70****	20***	10****	100	430
Tidligt i valgkampen	42****	39***	18	100	104
I de sidste dage før valget eller på valgdagen	38****	38****	24****	100	122
Alle vælgere	60	26	14	100	649-656

Noter: Begge variable er fra 2005-panelbølgen.

Alle kategorier er omkodet til dummyvariable og dernæst testet i forhold til resten af kategorierne. * p < 0,1; ** p < 0,05; *** p < 0,01; **** p < 0,001.

de politiske blokke – og dermed mellem partier, der ideologisk ikke er helt så langt fra hinanden. Som det ligeledes blev diskuteret i indledningen, er der flere indvendinger mod en sådan opdeling, men det er alligevel interessant at undersøge, om engangsskifterne i højere grad er flergangsskifterne holder sig inden for samme blok. Dette gøres i tabel 6.

Her er der til gengæld forskel. Tabellen viser andelen af engangs- og flergangsskiftere, opdelt på om de har foretaget skift inden for eller mellem blokkene enten fra 1998-2001, 2001-2005 eller begge gange. Her viser det sig, at hvor engangsskifterne er overrepræsenterede blandt dem, der skifter inden for blokken, er flergangsskifterne det blandt dem, der skifter mellem blokkene. Procentueres der modsat, finder vi, at hvor 43 pct. af dem, der kun har skiftet parti én gang i perioden 1998-2005, har krydset de politiske blokke, gælder dette 53 pct. af dem, der har skiftet parti to gange. Og heraf er det faktisk en tredjedel, der har skiftet blok begge gange.

Tabel 6: Andelen af engangs- og flergangsskiftere 1998-2005, opdelt efter skift inden for og mellem de politiske blokke. Pct.

	Engangsskift	Flergangsskift	I alt	N
Skift inden for blokken	70*	30*	100	143
Skift mellem blokkene	61*	39*	100	122
Alle skiftere	66	34	100	265

Noter: "Rød blok" tæller Socialdemokraterne, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten, Radikale Venstre, Kristeligt Folkeparti samt Minoritetspartiet, og "blå blok" Venstre, Konservative, Centrum Demokraterne, Dansk Folkeparti samt Fremskridtspartiet.

* p < 0,1; ** p < 0,05; *** p < 0,01; **** p < 0,001.

Samlede modeller

For at samle op på i hvilken udstrækning engangs- og flergangsskiftere dels adskiller sig fra hinanden, dels hver især adskiller sig fra de stabile vælgere, foretages der i det følgende to regressionsanalyser. Den første analyse er en binomial logistisk regression (tabel 7), hvor engangs- og flergangsskifterne sammenlignes med hinanden. Dette gøres ved at beregne odds for flergangsskift i sammenligning med engangsskift for de enkelte kategorier i de uafhængige variable i forhold til en valgt referencegruppe. Den anden analyse er en multinomial logistisk regression (tabel 8), hvor engangs- og flergangsskifterne sammenlignes med de stabile vælgere. Her viser analysen odds for henholdsvis engangs- og flergangsskift i sammenligning med stabilt partivalg, ligeledes for de enkelte kategorier i de uafhængige variable i forhold til en valgt referencegruppe. I logistiske regressioner er det en tommelfingerregel, at forholdet mellem størrelsen på den mindste kategori i den afhængige variabel og antallet af uafhængige variable – eller kategorier, når der som her er tale om kategoriske variable – skal være 1 til 10. I dette tilfælde, hvor flergangsskifterne udgøres af 90 respondenter, vil det sige ni kategorier. For at imødekomme dette udledes en uafhængig variabel af analysen i de tilfælde, hvor den ingen effekt har. Antallet vil dog fortsat overskride det anbefalede, men med henvisning til, at reglen også er blevet kaldt konservativ (Vittinghoff og McCulloch, 2007), foretages analyserne alligevel.

Sammenligning af engangs- og flergangsskiftere

Vender vi først os mod den binomiale logistiske regressionsanalyse i tabel 7, er det tydeligt, at der, i overensstemmelse med de foregående resultater, faktisk er signifikante forskelle på engangs- og flergangsskifterne. Også når der kontrolleres for andre variable. Ses der på den dimension af politisk ligegyldighed, der

Table 7: Binomial logistisk regression. Odds for flergangsskift i sammenligning med engangsskift. Odds ratio og signifikans

	Odds Ratio (exp(b)) og signifikans
Uddannelse	
Grundskole el. studentereksamen	0,36*
Erhvervsfaglig	0,45*
Kort el. mellemlang videregående	0,62
Lang videregående (ref.)	-
Politisk interesseret	
Lidt eller slet ikke	1,06
Noget	1,89*
Meget (ref.)	-
Viden om politik	
Lille	2,78**
Middel	1,80*
Stor (ref.)	-
Diskuteret politik	
Lidt eller slet ikke	1,27
Noget	2,13**
Meget (ref.)	-
Regeringsmagten	
1. Betyder ikke noget	8,04***
2.	2,42*
3.	3,26***
4.	1,89
5. Gør en stor forskel (ref.)	-
Holdninger vs. partiledere	
Partiledere	0,72
Både/og	0,51*
Holdninger (ref.)	-
N	253
Cox-Snell pseudo R	0,11

Variable i modellen: køn, alder, uddannelse, interesse, viden, betydning hvem der har regeringsmagten samt stemmer efter holdninger eller partiledere. Kun signifikante resultater er medtaget i tabellen. *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01; ****p < 0,001. Af hensyn til antallet af cases er nyhedsforbrug, tillid til politikere, om man stemte med begejstring, om det er svært at tage stilling til politik, beslutningstidspunkt samt blokskift udeladt i modellen. Alle, på nær om man stemte med begejstring, har en signifikant effekt, når der ses på det bivariate forhold, hvor flergangsskifterne har større odds for at være ligegyldige, men effekten forsvinder i den samlede model.

vedrører vælgernes politiske interesse og kompetencer (interesse, viden, diskussion gennem valgkampen samt nyhedsforbrug), tegner der sig et billede af, at flergangsskifterne er lidt mindre engagerede end engangsskifterne. Hvad angår interesse, så lader flergangsskiftere til at være mindre politisk interesserede i den forstand, at de har højere odds for at have nogen interesse for politik sammenlignet med referencegruppen, der har stor interesse. Dog er der ikke signifikant forskel på engangs- og flergangsskiftere, når det gælder en lille eller slet ingen politisk interesse. Dette samme gør sig gældende i forbindelse med diskussion af politik. Her har flergangsskifterne højere odds for at have diskuteret ”noget” i sammenligning med referencegruppen, der har diskuteret ”meget”. Men de har ikke højere odds for at have diskuteret ”lidt”. Samlet tyder det på, at flergangsskiftere ikke er helt uengagerede men altså lidt mindre engagerede end engangsskifterne. Hvad angår nyhedsforbrug, er der imidlertid ikke forskel på de to grupper, hvorfor denne variabel er udeladt af den samlede model.

Forskellen på de to gruppers engagement bliver endnu tydeligere, når det gælder de politiske kompetencer. Jo færre kompetencer man har, her målt som viden om politik, jo mere tilbøjelig er man til at være flergangsskifter. Dette kommer til udtryk ved, at de vælgere, der har mindst viden, har næsten 2,8 større odds for at være flergangsskifter end engangsskifter i sammenligning med dem, der har størst viden. Dette er interessant, ikke mindst set i lyset af, at odds for flergangsskift faktisk bliver lavere, som uddannelsesniveaet falder, også efter kontrol for alder samt de øvrige variable.

Den største forskel ses dog i forbindelse med den dimension af politisk lige-gyldighed, der vedrører en mere generel følelse af mistillid og afmagt (tillid til politikere, svært at tage stilling til politik, stemt med begejstring samt forskel på, hvem der har regeringsmagten). Som det fremgår, øges odds for at være flergangsskifter betragteligt blandt de vælgere, der mener, at det ikke gør nogen forskel hvem der har regeringsmagten. Dette vidner om, at det er de vælgere, der føler en form for afmagt i forhold til det politiske, der skifter mest. Det bekræftes af, at når variablerne indgår i regressionsanalysen hver for sig (ikke vist i tabellen), er det også både de vælgere, der synes, at det er vanskeligt at tage stilling til politik, og som har mindst tillid til politikere, der har signifikant større odds for at være flergangsskiftere. Men effekten fra dem hver især forsvinder dog, når de samles i analysen. Når det gælder, om man stemte med begejstring eller ej, som også kunne indikere en afmagt, er der ingen forskel på engangs- og flergangsskiftere. Af hensyn til antal cases er disse tre variable udeladt i analysen.

Ovenstående indikerer således, at flergangsskifternes kryds er sat på baggrund af lidt mindre engagement og færre politiske kompetencer end engangs-

skifterne. Om det så betyder, at det er sat mere tilfældigt eller med mindre omtanke, er dog vanskeligt at afgøre. Men med de mål, der her er tilgængelige, er der ikke meget, der tyder på det. Der er i hvert fald ikke øgede odds for at være flergangsskifter blandt de få respondenter, der har tilkendegivet, at de stemmer efter partileder, ligesom der heller ikke er en forskel på tværs af beslutningstidspunkt. Dog er der, som de bivariate analyser pegede på, en sammenhæng mellem blokskift og flergangsskift. Den er dog knap signifikant (0,1-niveau), når den indgår med de øvrige variable, og er derfor udeladt.

Engangsskift og flergangsskift i sammenligning med stabile vælgere

Men hvordan ser det så ud, når vi sammenligner engangs- og flergangsskifterne med de vælgere, der stabilt stemmer på samme parti? Med henvisning til de to modstridende perspektiver i litteraturen har artiklen åbnet op for den mulighed, dels at det i højere grad er flergangsskifterne frem for engangsskifterne, der adskiller sig fra de stabile vælgere, når det gælder politisk engagement, kompetencer og omtanke, dels at engangsskift måske på nogle punkter kan være udtryk for endnu større engagement. Den følgende multinomiale logistiske regression i tabel 8 søger afslutningsvis at belyse dette.

Af tabellen står det klart, at både engangs- og flergangsskift adskiller sig fra de stabile vælgere. Det står dog også klart, at de adskiller sig på forskellige måder. Det viser sig, at også i sammenligning med de stabile øges odds for flergangsskift blandt dem, der er mindst politisk kompetente, og som føler en form for afmagt i forhold til det politiske. Således har de mindst vidende dobbelt så store odds for flergangsskift end de mest vidende, og de, der ikke mener, det gør nogen forskel, hvem der har regeringsmagten, har mere end fire gange så store odds for flergangsskift som dem, der mener, det gør en stor forskel.

Det samme ses ikke for engangsskift. Der er ikke noget, der tyder på, at de er mindre engagerede eller kompetente end de stabile. Faktisk viser det sig, som det også fremgik af de bivariate analyser, at odds for engangsskift øges med politisk interesse samt diskussion af politik under valgkampen, når variablerne inddrages separat i regressionsanalysen – men i den samlede model forsvinder effekterne (ikke vist i tabellen). Samtidig viser det sig, at odds for engangsskift er dobbelt så store for de vælgere, der angiver, at de stemte med blandede følelser eller følte, det var et valg mellem to onder. Om den manglende begejstring indikerer, at også engangsskift drives af en afmagtsfølelse, eller om der blot er tale om en svær beslutning, lader sig vanskeligt afgøre, men det bidrager til, at det på baggrund af de kontrollerede analyser ikke er muligt at bekræfte at engangsskifterne ligefrem er mere engagerede end de stabile. Det understøttes heller ikke, når vi ser på to af de variable, der er blevet diskuteret som mål

Tabel 8: Multinomial logistisk regression. Odds for hhv. engangs- og flergangsskift i sammenligning med stabilt partivalg. Odds ratio samt signifikans

	Odds ration (exp(b)) og signifikans	
	Engangsskift	Flergangsskift
Alder		
24-34	2,37**	1,62
35-44	1,14	1,98*
45-54	2,20***	2,01*
55-64	1,09	1,00
65+ (ref.)	-	-
Viden om politik		
Lille	1,09	2,13***
Middel	1,08	1,88*
Høj (ref.)	-	-
Ikke svært at tage stilling		
Helt eller nærmest uenig	1,46	2,19**
Hverken/eller	0,99	1,30
Helt eller nærmest enig (ref.)	-	-
Stemte med...		
Blandede følelser/to onder	2,00**	1,93
Tilfredshed	1,38	1,25
Begejstring (ref.)	-	-
Regeringsmagten		
1. Betyder ikke noget	0,73	4,28**
2.	1,26	2,63*
3.	1,10	3,25***
4.	1,05	1,80
5. Gør en stor forskel (ref.)	-	-
Holdninger vs. partiledere		
Partiledere	0,74	0,53
Både/og	2,29****	0,98
Holdninger (ref.)	-	-
Beslutningstidspunkt		
I de sidste dage før valget	2,90****	3,17****
Tidligere i valgkampen	2,25**	2,34**
Vidste før valgkampen (ref.)	-	-
N	630	
Cox-Snell pseudo R	0,18	

Variable i modellen: køn, alder, viden, ikke svært at tage stilling, stemte med begejstring eller ej, betydning hvem der har regeringsmagten, stemmer efter holdninger eller partiledere samt beslutningstidspunkt. Kun signifikante resultater er medtaget i tabellen. Kun signifikante resultater er medtaget. * p < 0,1; ** p < 0,05; *** p < 0,01; **** p < 0,001. Af hensyn til antallet af cases er interesse, nyhedsforbrug, diskussion af politik samt tillid til politikere udeladt. Nyhedsforbrug har ingen effekt. Flergangsskifterne har signifikant større odds for ikke at have tillid til politikerne, og engangsskifterne har signifikant mindre odds for ikke at have diskuteret politik under valgkampen og større odds for at være noget interesseret i politik, men begge effekter forsvinder i den samlede model. Skift hhv. inden for og mellem blokkene er heller ikke medtaget, da de stabile vælgere indgår i analysen.

på velovervejede valg (holdninger vs. partileder som begrundelse for partivalg samt beslutningstidspunkt). Som det sås i tabel 7, er det også her i forbindelse med spørgsmålet, om partivalget er mest motiveret af holdninger eller partiledere sådan, at odds for engangsskift er større blandt dem, der tilkendegiver, at de stemmer efter begge dele. Om det så er, fordi partiledere i højere grad motiverer engangsskifterne, eller om det blot er fordi de er klar over, at begge dele har betydning, kan vi ikke få svar på. Det samme er tilfældet i forbindelse med beslutningstidspunkt. Som det fremgår af tabellen, er odds for både engangs- og flergangsskift væsentligt højere for dem, der beslutter sig i løbet af valgkampen. Som tidligere diskuteret er dette ikke overraskende, men der kan netop være forskellige årsager til de to gruppers sene beslutningstidspunkt.

Konklusion

Denne artikel har undersøgt, om der er forskel på det politiske engagement blandt vælgere, der skifter parti en enkelt gang, og så dem, der skifter parti ved flere valg i træk. Det er blevet undersøgt, om flergangsskiftere i højere grad end engangsskifterne er kendetegnet ved en politisk ligegyldighed, som giver dem dårligere forudsætninger for at sætte deres kryds, hvorimod engangsskifternes kryds er sat med større omtanke. Artiklen har også undersøgt, i hvilken udstrækning de to typer skiftere hver især adskiller sig fra de stabile. Sigtet var at få svar på, om både engangs- og flergangsskiftere skiller sig ud som mindre engagerede og eftertænksumme end de stabile, eller om noget kunne tyde på, at engangsskifterne ligefrem skilte sig positivt ud.

Hvad angår flergangsskifterne, så bekræfter analyserne, at de skiller sig ud fra både engangsskifterne og de stabile som de mest politisk ligegyldige. Når det gælder den dimension, der vedrører engagement og kompetencer, viser de bivariate analyser, at flergangsskifterne både er mindre interesserede i politik, følger mindre med i nyheder, diskuterer mindre samt har mindre faktisk viden om politik end de stabile og engangsskifterne. I de samlede modeller reduceres nogle af effekterne, mens andre ganske vist forsvinder, men den signifikant lavere grad af viden består. Også hvad angår den dimension, der vedrører følelsen af mistillid og afmagt, skiller flergangsskifterne sig ud. Af de bivariate analyser fremgår det, at de har mindre tillid til de danske politikere, at de har svært ved at tage stilling til politik, samt at de er langt mere tilbøjelige til at føle, at det er ligegyldigt hvem der besidder regeringsmagten. I sammenligning med de stabile, men ikke engangsskifterne, er de også mere tilbøjelige til at føle, at deres kryds blev sat med blandede følelser, eller at de ligefrem måtte vælge mellem to onder. Flere af disse mål, der netop indikerer det samme, har ikke længere en signifikant effekt, når de indgår i en samlet model, men selv efter kontrol er

de signifikant mere tilbøjelige til at mene, at politik er svært at tage stilling til i sammenligning med de stabile vælgere, og oplevelsen af, at det er ligegyldigt, hvem der har regeringsmagten, består både i sammenligning med engangsskifterne og de stabile. Dette indikerer, at der blandt flergangsskifterne er en vis afstand til det politiske, hvilket understreges yderligere af, at denne gruppe er mere tilbøjelig til først i allersidste øjeblik at beslutte sig for, hvor krydset skal sættes, og til at skifte mellem de politiske blokke. Dog er begge dele knap signifikante i den samlede model, hvor de sammenlignes med engangsskifterne.

For engangsskifterne tegner der sig et andet billede. Sammenlignes de med de stabile, er der intet, der indikerer, at de er mindre politisk engagerede. De er hverken signifikant mindre interesserede, vidende eller opsøgende, og der er heller ikke meget, der tyder på, at de føler samme afmagt, som flergangsskifterne tilsyneladende gør. De er ganske vist mere tilbøjelige til at tilkendegive, at de stemte med blandede følelser eller følte at måtte vælge mellem to onder, men det ser ikke ud til at være forbundet med en mere grundlæggende afmagtsfølelse. Det kunne tale for, at der i stedet er tale om en form for ambivalens i relation til skiftet. Om der ligger sådanne overvejelser bag engangsskifternes valg, er som allerede nævnt vanskeligt at afdække. Der er i hvert fald ikke noget, der indikerer, at deres valg er mere holdningsbestemt end hverken flergangsskifternes eller de stabiles. Tværtimod skiller de sig ud ved at placere sig i 5-punktsskalaens midterkategori. Om det så skal ses som udtryk for refleksion over, at både politik og personer har betydning, når vi sætter vores kryds, er dog ikke til at sige. Det samme gælder beslutningstidspunkt. Ikke overraskende er mange af engangsskifterne før valgets udskrivelse heller ikke afklarede med, hvem de vil stemme på. Men de er i lidt mindre grad end flergangsskifterne tilbøjelige til at vente til allersidste øjeblik. Og når de skifter, er det oftere til et parti inden for samme politiske blok.

Vender vi os mod litteraturen og den i indledningen skitserede klassiske bekyrning for, at det er de mest ligeglade vælgere, der ender med at afgøre valget, er dette således ikke noget, der gælder engangsskifterne. Denne gruppe skal ikke placeres på linje med flergangsskifterne men ligner i politisk engagement i højere grad de stabile. Dog er der ikke meget belæg for, at de ligefrem sætter deres kryds med større engagement og omtanke end de stabile. De er hverken mere interesserede, vidende eller opsøgende. Højest er de lidt mere kritiske. Til sammen understøtter det dog den centrale pointe, at partiskiftere ikke bør behandles som en homogen gruppe.

Supplerende materiale

Supplerede materiale til artiklen findes på [dette link](#).

Note

1. Til trods for at vælgervandringerne samt den politiske kontekst, der omgav dem i henholdsvis 2001 og 2005, var ganske forskellige (se fx Nielsen, 1999a, 1999b; Goul Andersen og Borre, 2003; Nielsen og Thomsen, 2003), behandles 1998-2001-partiskifterne og 2001-2005-skifterne i denne artikel som én gruppe. Ikke medtagne analyser viser da også, at når det gælder centrale variable som alder, uddannelse, interesse i og viden om politik samt nyhedsforbrug, adskiller de sig ikke signifikant fra hinanden.

Litteratur

- Aardal, Bernt (1999). Et uroligt vælgerfolk, i Bernt Aardal (red.), *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-Forlaget.
- Aardal, Bernt (2003). Velgere i bevægelse, i Bernt Aardal (red.), *Velgere i villrede. En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N.W. Dam & Søn.
- Aardal, Bernt (2011). Mange blir valgt men få blir gjenvalgt, i Bernt Aardal (red.), *Det politiske landskap. En studie av stortingsvalget 2009*.
- Andersen, Johannes (2008). Partiskiftere og politik som oplevelse. *Mediekultur* 44: 6-15.
- Andersen, Johannes (2017). Manglende tillid til politikere – økonomisk usikkerhed, politisk uenighed eller generel afmagt?, i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager (red.), *Oprør fra udkanten – Folketingsvalget 2015*. København: DJØF-forlag.
- Boyd, Richard W. (1986). Electoral change and the floating voter: The Reagan elections. *Political Behavior* 8 (3): 230-244.
- Campbell, Angus, Philip E. Converse, Warren E. Miller og Donald E. Stokes (1960). *The American Voter*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Converse, Phillip E. (1962). Information flow and the stability of partisan attitudes. *Public Opinion Quarterly* 26: 578-99.
- Converse, Philip E. (1964) The nature of belief systems in mass publics, i David E. Apter (red.), *Ideology and Discontent*. New York: Free Press of Glencoe.
- Dalton, Russell, J. (1984). Cognitive mobilization and partisan dealignment in advanced industrial democracies. *Journal of Politics*, 46: 264-284.
- Dalton, Russell J. (2000). The Decline of Party Identifications, i Dalton, Russell J. og Martin Wattenberg (eds.) *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. New York: Oxford University Press.
- Dalton, Russell J. (2007). Partisan Mobilization, Cognitive Mobilization and the Changing American Electorate. *Electoral Studies*, 26 (2): 274-286.
- Daudt, Harry (1961). *Floating Voters and the Floating Vote. A Critical Analysis of American and English Election Studies*. Leiden: H. E. Stenfert Kroese.

- Goul Andersen, Jørgen (2016). Politisk mistillid, i Jørgen Goul Andersen og Ditte Shamshiri-Petersen (red.), *Velgere på vandring, 2011-2015. Fra krisevalg til jordskredsvalg*. København: Frydenlund Academic.
- Goul Andersen, Jørgen og Ole Borre (2003) Nye skillelinjer og nye velgere, i Jørgen Goul Andersen og Ole Borre (red.), *Politisk forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Aarhus: Systime academic.
- Hansen, Kasper Møller (2014). Tvivlerne under valgkampen, i Kasper Møller Hansen og Karina Kosiara-Pedersen (red.), *Folketingsvalgkampen 2011 i perspektiv*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Hansen, Kasper Møller og Rune Stubager (2017). Folketingsvalget 2015, i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager (red.), *Oprør fra udkanten – Folketingsvalget 2015*. København: DJØF-forlag.
- Hansen, Kasper Møller, Slothuus, Rune og de Vreese, Claes (2007). Man har et parti, indtil man finder et nyt, i Jørgen Goul Andersen, Johannes Andersen, Kasper Møller Hansen og Hans Jørgen Nielsen (red.), *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv*. Aarhus: Academica.
- Holmberg, Sören og Henrik Oscarsson (2004). *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Jennings, Kent M. (1989). The crystalization of orientations, i Kent M. Jennings og Jan W. van Deth (red.). *Continuities in Political Actions*. New York: de Gruyter.
- Kelley, Stanley, Jr. (1983). *Interpreting Elections*. Princeton: Princeton University Press.
- Key, Vladimir Orlando Jr. (1966). *The Responsible Electorate. Rationality in Presidential Voting 1935-1960*. Cambridge: Harvard University Press.
- Kirpatrick, Samuel A. og Melvin E. Jones (1974). Issue publics and the electoral system: The role of issues in electoral change, i Allen R. Wilcox (red.), *Public Opinion and Political Attitudes*. New York: John Wiley and Sons.
- Lau, Richard R. og David P. Redlawsk (2001). Advantages and disadvantages of cognitive heuristics in political decision making. *American Journal of Political Science* 45 (4): 951-971.
- Mayer, William G. (2008) (red.). *The Swing Voter in American Politics*. Washington: Brookings Institution Press.
- McAllister, Ian (2002). Calculating or capricious? The new politics of late deciding voters, i David M. Farrell og Rüdiger Schmitt-Beck (red.), *Do Political Campaigns Matter?* London: Routledge.
- Natchez, Peter B. og Irvin C. Bupp (1968). Candidates, issues, and voters. *Public Policy*, 17: 409-437.
- Nielsen, Hans Jørgen (1999a). Op til valget, i Johannes Andersen, Ole Borre, Jørgen Goul Andersen og Hans Jørgen Nielsen (red.), *Velgere med omtanke. En analyse af folketingsvalget 1998*. Aarhus: Systime.

- Nielsen, Hans Jørgen (1999b). Valgresultatet, i Johannes Andersen, Ole Borre, Jørgen Goul Andersen og Hans Jørgen Nielsen (red.), *Vælgere med omtanke. En analyse af folketingsvalget 1998*. Aarhus: Systime.
- Nielsen, Hans Jørgen og Søren Risbjerg Thomsen (2003). Vælgervandringer, i Jørgen Goul Andersen og Ole Borre (red.), *Politisk forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Aarhus: Systime academic.
- Oscarsson, Henrik og Sören Holmberg (2008). *Regeringsskifte. Våljarna och valet 2006*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- RePass, David E. (1971). Issue salience and party choice. *American Political Science Review* 65(2): 389-400.
- Rose, Richard og Ian McAllister (1986) *Voters Begin to Choose. From Closed Class to Open Elections in Britain*. London: Sage Publications.
- Shamshiri-Petersen, Ditte (2010). *Holdnings- og partiskift blandt danske vælgere på basis af paneldata*. Ph.d.-afhandling ved Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet.
- Shamshiri-Petersen, Ditte (2011). En partiskifter er ikke bare en partiskifter. *Samfundsfagsnyt*, 182.
- Shamshiri-Petersen, Ditte (2017). Partiskiftere – demokratiets styrke og udfordring, i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager (red.), *Oprør fra udkanten – Folketingsvalget 2015*. København: DJØF-forlag.
- Shamshiri-Petersen, Ditte og Sanne Lund Clement (2016) Blokskiftere, i Jørgen Goul Andersen og Ditte Shamshiri-Petersen (red.), *Vælgere på vandring, 2011-2015. Fra krisevalg til jordskredsvalg*. København: Frydenlund Academic.
- Shaw, Daron R. (2008). Swing Voting and U.S. Presidential Elections, i Mayer, William G. (red.), *The Swing Voter in American Politics*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Stubager, Rune, Kasper Møller Hansen og Jørgen Goul Andersen (2013). *Krisevalg. Økonomien og folketingsvalget 2011*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- van der Meer, Tom WG, Erika Van Elsas, Rozemarijn Lubbe og Wouter van der Brug (2015). Are volatile voters erratic, whimsical, or seriously picky? A panel study of electoral volatility (The Netherlands 2006-2010). *Party Politics* 21 (1):100-114.
- Vittinghoff, Eric og Charles E. McCulloch (2007). Relaxing the rule of ten events per variable in logistic and Cox regression. *American Journal of Epidemiology* 165 (6): 710-718.
- Zaller, John (2004). Floating voters in U.S. presidential elections, 1948-2000, i Willem. E. Saris og Paul M. Sniderman (red.), *Studies in Public Opinion: Attitudes, Nonattitudes, Measurement Error, and Change*. Princeton, NJ: Princeton University Press.